

Gatunki wokalnno-instrumentalne baroku - kantata

- [Gatunki wokalnno-instrumentalne baroku - kantata](#)

Gatunki wokально-instrumentalne baroku - kantata

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

Ważne daty

1660-1725 – lata życia Alessandro Scarlatti

1685-1750 – lata życia Johanna Sebastiana Bacha

1683-1764 – lata życia Jeana Phillippe`a Rameau

1685-1759 – lata życia Georga Friedricha Haendla

1727 – George Friedrich Haendel, *Zadok the Priest HWV 258*

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.

5. Barok. Uczeń:

2) omawia cechy wybranych form muzycznych (fuga, preludium, toccata, suita i partita, tańce: menuet, gawot; koncert, concerto grosso, sonata barokowa, uwertura, opera, oratorium, pasja, kantata);

4) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów (Claudio Monteverdi, Johann Sebastian Bach, Georg Friedrich Haendel, Antonio Vivaldi, Arcangelo Corelli, klawesyniści francuscy: Jean Philippe Rameau, François Couperin);

6) zna pojęcia: system dur-moll, polifonia imitacyjna, bas cyfrowany (basso continuo), kontrapunkt, forma ewolucyjna, orkiestra barokowa, improwizacja, forma wariacyjna, ostinato, system równomiernie temperowany, bel canto.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

1. zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;

4. dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając:

a) elementy muzyki,

b) podstawowe techniki kompozytorskie,

c) cechy stylów muzycznych,

d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,

e) funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna i in..

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

1. wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

3. interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne.

Nauczysz się

przedstawiać cechy kantaty jako formy wokально-instrumentalnej baroku;

charakteryzować rodzaje kantaty;

przyporządkowywać dzieła do ich autorów;

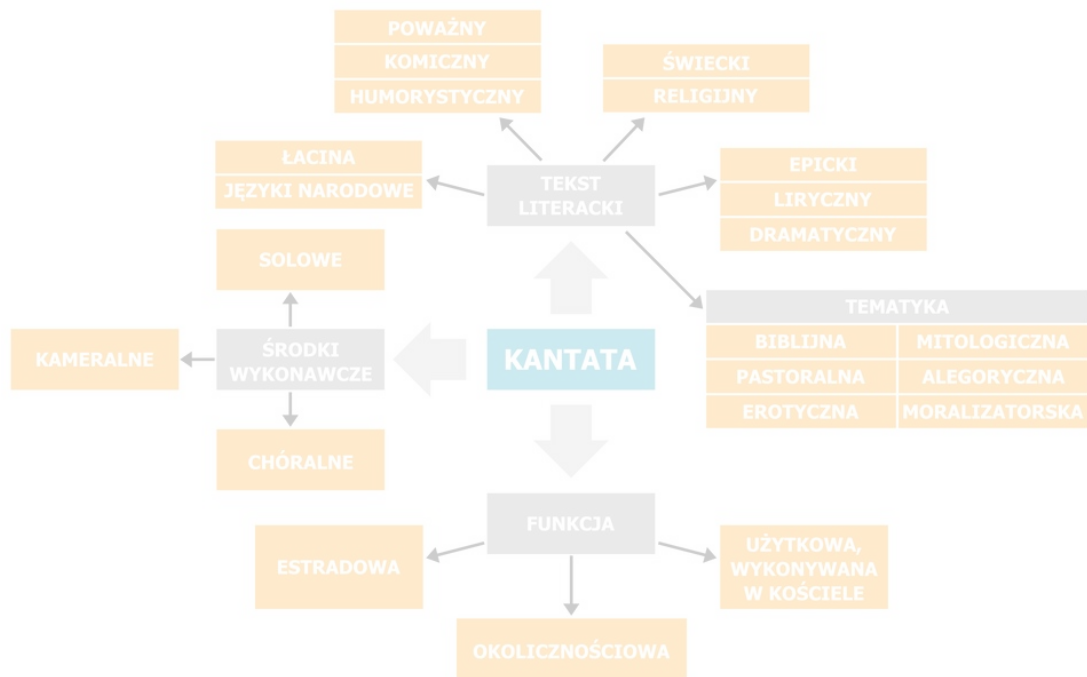
identyfikować dzieła na podstawie nagrań dźwiękowych;

używać właściwą terminologię muzyczną.

Geneza i klasyfikacja kantaty jako formy wokально-instrumentalnej

W baroku w wyniku przenikania i łączenia się XVI-wiecznych utworów wokalnych ([madrygału](#), [motetu](#), [monodii](#) i [pieśni](#)) powstała nowa, wokально-instrumentalna forma – kantata (wł. *cantare* – śpiewać). Strukturalnie była podobna do [opery](#), tworzyły ją kontrastujące ze sobą [arie](#), poprzedzone [recytatywami](#), jednak nie zawierała akcji scenicznej i scenografii. Termin kantata użyty był po raz pierwszy w tytule publikacji dopiero w 1620 roku w zbiorze *Cantade ed arie a voce sola* Alessandra Grandiego (1590-1630) i oznaczał utwór wokalny o tematyce świeckiej na głos solowy z towarzyszeniem [basso continuo](#). Wcześniej używano innych określeń, m. in.: anthem, contade, motetto, actus tragicus, ode, serenata, ale powstawały też kantaty, które nie posiadały nazwy.

Podział kantaty ze względu na jej funkcję, budowę i tekst.

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1CbTH60O>

Schemat obrazujący podział kantaty, online-skills, CC BY 3.0; Źródło opisów w schemacie: Danuta Szlagowska, „Muzyka baroku”, Akademia Muzyczna im. Stanisława Moniuszki w Gdańsku, 1998

Rozwój kantaty w ośrodkach europejskich

Ważnymi miejscami rozwoju kantaty były włoskie miasta: Florencja, Bolonia, Wenecja oraz Rzym. W połowie XVII wieku naprzemiennie stosowano arie (A) i recytatywy (R) w układach: RARA bądź RARARA. Kolejność arii i recytatywów mogła być w dowolny sposób zamieniana. Pod koniec XVII wieku wykształciła się kantata neapolitańska, która szczególną popularność zyskała w wieku XVIII. Zawierała dwie trzyczęściowe [arie da capo](#), przybierając układy: RARA, ARA lub ARARA. Pojawiły się w niej także fragmenty instrumentalne oraz [technika koncertująca](#). Najpopularniejszym kompozytorem kantat neapolitańskich był Alessandro Scarlatti (1660-1725).

Allegro (♩ = circa 105)

Trumpet in C

Organ

Soprano

Alessandro Scarlatti – Aria In terra la guerra

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R9ZflirJW3SvO>

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

Film edukacyjny pt. „Alessandro Scarlatti - Aria In terra la guerra”. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się wesołym, skocznym charakterem.

We Francji kantata pozostawała pod wpływem neapolitańskim, dominowały w niej kompozycje przeznaczone na [sopran](#) i [bas](#), z towarzyszeniem [basso continuo](#), jednak wykonywane były w języku francuskim. Cechowały się rozległą tematyką – występowały wątki antyczne, miłosne, pastoralne. Najważniejszymi kompozytorami byli: Michel Pignolet de Montéclair (1667-1737), Jean Phillippe Rameau (1683-1764) i Jean-Baptiste Morin (1677-1745).

Violon

Chant

Basse continue
(Viole et Clavecin)

Jean Philippe Rameau – Cantates Françaises Thétis

Film dostępny pod adresem </preview/resource/RixtxzjiKhG4v>

Źródło: online skills, cc0.

Film edukacyjny pt. „Jean Philippe Rameau - Cantates Francaises Thétis”. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się wesołym, skocznym charakterem.

Źródła kantaty niemieckiej należy szukać w [chorale protestanckim](#) i dramatycznych formach przedstawiających Pismo Święte, dlatego jej charakter jest inny, niż kantaty neapolitańskiej. W wyniku związku z kościołem luterańskim uzyskała religijną formę użytkową. Wykorzystywano w niej [technikę koncertującą](#) oraz basso ostinato, zaczerpnięte z [wariacji](#) organowych. Do najważniejszych twórców kantat niemieckich należą: Heinrich Schütz (1585-1672) i Johann Sebastian Bach (1685-1750), który napisał ich ponad dwieście.

Flauto traverso

Lieschen

Continuo

The image displays a musical score for three instruments: Flauto traverso (traverse flute), Lieschen (soprano), and Continuo (continuo). The Flauto traverso part is in the treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/8 time signature. It features a melodic line with various ornaments and slurs. The Lieschen part is in the soprano clef and consists of whole notes. The Continuo part is in the bass clef and includes a figured bass line with numbers 6, 6, 5, #, 6, 6, 6, 7, 3. The score is presented on a white background with a grey header and footer.

J.S. Bach – Coffee Cantata

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R2865CO6y7hIy>.

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

Film edukacyjny pt. „J.S. Bach - Coffee Cantata”. Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się wesołym, skocznym charakterem.

Anthem jako reprezentacyjna forma kantaty angielskiej

Angielskim odpowiednikiem kantaty jest anthem (z ang. *hymn*). W renesansie funkcjonował już full anthem i był podniosłym chóralnym śpiewem nieliturgicznym kościoła anglikańskiego, formalnie podobnym do [motetu](#). W XVII wieku wraz z rozwojem stylu koncertującego i [basso continuo](#) przekształcił się w kantatę (verse anthem) i został wzbogacony o partie solowe z akompaniamentem orkiestrowym oraz partie instrumentalne. Od kantaty luterańskiej różnił się pochodzeniem tekstów, wykorzystywano w nim wyłącznie psalmy. W wyniku powiązania kościoła anglikańskiego z państwem, anthem uzyskał rangę formy narodowej, był często wykorzystywany podczas uroczystości związanych z najważniejszymi wydarzeniami dworu królewskiego, czego przykładem jest *Coronation-Anthems* Georga Fridericha Haendla (1685-1759), cykl napisany z okazji koronacji króla Jerzego II w 1727 roku. Kompozycje koronacyjne Haendla zawierały bogate instrumentarium (ok. 160

instrumentów), a jego *Zadok the Priest* uważany jest za najszlachetniejszy anthem, wykonywany podczas koronacji nowej głowy państwa Imperium Brytyjskiego.

The image displays a page from a musical score for 'Zadok the Priest' by George Frideric Handel. The score is arranged in two systems. The left system includes parts for Tramba I. II., Tramba III., Timpani, Oboe I. II., Fagotto I. II., Violino I., Violino II., Violino III., Viola., Soprano I., Soprano II., Alto I., Alto II., Tenore, Basso I., Basso II., Violoncelli, Contrabassi, Organ, and Pianoforte. The right system continues the score with various instruments and vocal parts. The score is written in G major and 3/4 time, with a tempo marking of 'Andate maestoso'. The lyrics 'pp crescendi poco a poco' are visible at the bottom of the piano part.

Film dostępny pod adresem [/preview/resource/RPG656kbWMJ2D](#)

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

Film edukacyjny pt. „George Frideric Haendel - Zadok the Priest HWV 258”.
Kompozycja posiada szybkie tempo. Cechuje się patriotycznym, wirtuozerskim charakterem.

Zadania

Ćwiczenie 1

Uzupełnij luki w tekście.

W baroku w wyniku przenikania i łączenia się XVI-wiecznych utworów wokalnych:

, motetu, monodii i pieśni, powstała nowa, wokalnie-instrumentalna forma, .

Strukturalnie była podobna do , tworzyły ją kontrastujące ze sobą arie, poprzedzone recytatywami, jednak nie zawierała w sobie akcji scenicznej i scenografii.

Termin ten użyty był po raz pierwszy dopiero w 1620 roku w zbiorze *Cantade ed arie a voce sola* (1590-1630) i oznaczał utwór wokalny o tematyce świeckiej na głos solowy z towarzyszeniem .

Ćwiczenie 2

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1CbTH60O>

utwór 1 do zadania 2

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

utwór 1 do zadania 2

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1CbTH60O>

utwór 2 do zadania 2

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

utwór 2 do zadania 2

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1CbTH60O>

utwór 3 do zadania 2

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

utwór 3 do zadania 2

Wysłuchaj utwory, a następnie dopasuj do nich tytuł i autora.

Przykład audio	Utwór	Autor
Utwór 1	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Utwór 2	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Utwór 3	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Zadok the Priest

Kantata o kawie

Johann Sebastian Bach

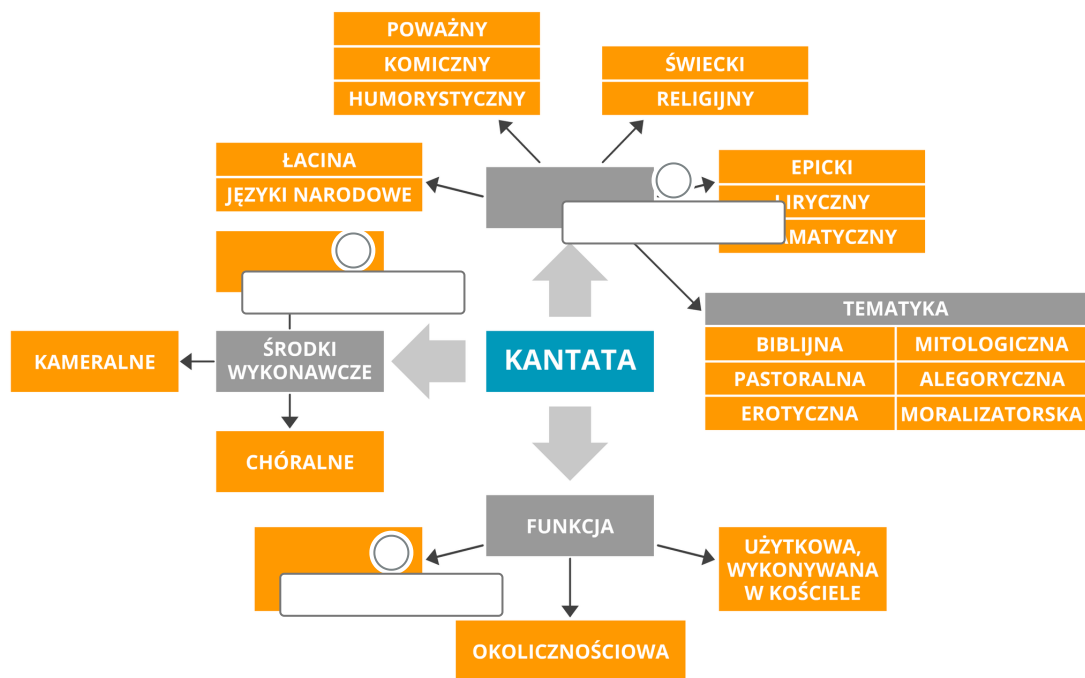
Jean Phillipe Rameau

George Fridrich Haendel

Partez, volez

Ćwiczenie 3

Wstaw do wykresu brakujące słowa.

SOLOWE TEKST ESTRADOWA

Ćwiczenie 4

Zaznacz odpowiednie cechy kantaty.

Forma cykliczna

Posiada ruch sceniczny i scenografię

Forma jednoczęściowa

Forma wokalna

Forma instrumentalna

Forma wokalno-instrumentalna

Nie posiada ruchu scenicznego i scenografii

Ćwiczenie 5

Do podanych form dopisz kraj ich pochodzenia.

Kantata neapolitańska -

Kantata chorałowa -

Anthem -

Ćwiczenie 6

Połącz nazwisko kompozytora z ośrodkiem, który reprezentował.

Alessandro Scarlatti

Francja

George Fridrich Haendel

Niemcy

Jean Phillipe Rameau

Włochy

Heinrich Schütz

Anglia

Ćwiczenie 7

Do terminów dobierz właściwe definicje.

Aria

Pieśń solowa z akompaniamentem instrumentalnym, wchodząca w skład opery, kantaty, oratorium i mszy.

Anthem

Śpiew o charakterze deklamacyjnym, służący do prezentacji akcji scenicznej w operze.

Motet

Angielska odmiana kantaty religijnej, związana z kościołem anglikańskim.

Recytatyw

Jedna z najstarszych form wielogłosowej muzyki wokalne, uprawiana od XIII do XIX wieku, do czasu baroku wyłącznie a cappella.

Polecenie 1

Uzasadnij, że w odniesieniu do wcześniejszych form wokalnoinstrumentalnych, kantata jest formą bardziej uniwersalną.

Słownik pojęć

Aria

pieśń solowa z akompaniamentem instrumentalnym, wchodząca w skład opery, kantaty, oratorium i mszy, różniąc się od poprzedzającego ją często recytatywu rozwiniętą kantyleną, śpiewnością, stanowiąca wyodrębniony, samodzielny fragment.

Aria da capo

aria trzyczęściowa o budowie ABA, szczególnie rozwinęła się w szkole neapolitańskiej.

Bas

najniższy głos męski.

Basso continuo

bas cyfrowany, typ instrumentalnego towarzyszenia, stanowiącego harmoniczną podstawę utworu, stosowany we wszystkich gatunkach muzyki XVII i XVIII wieku.

Chorał protestancki

chorał ewangelicki, oficjalne pieśni i hymny niemieckiego Kościoła protestanckiego.

Madrygał

gatunek świeckiej muzyki wokalne, uprawiany w okresie średniowiecza, renesansu i wczesnego baroku, głównie we Włoszech.

Monodia

śpiew solowy z towarzyszeniem instrumentalnym, uprawiany w średniowieczu (ballada, rondo, virelai, madrygał) i renesansie (np. pieśń z akompaniamentem lutni).

Motet

jedna z najstarszych form wielogłosowej muzyki wokalne, uprawiana od XIII do XIX wieku, do czasu baroku wyłącznie a cappella.

Opera

forma dramatyczno-muzyczna, wokalnie-instrumentalna, z akcją dramatyczną, monologami i dialogami ujętymi w librecie, przeznaczony do wykonania na scenie (z odpowiednią scenografią), zwykle w specjalnie do tego celu zbudowanym teatrze operowym, również zwanym operą.

Ostinato

wielokrotne powtarzanie w toku utworu struktury melodycznej (także harmonicznego lub rytmicznego), najczęściej w głosie najniższym.

Pieśń

utwór wokalny, na ogół do tekstu lirycznego, solowy lub chóralny.

Recytatyw

śpiew o charakterze deklamacyjnym, służący do prezentacji akcji scenicznej w operze.

Sopran

najwyższy głos kobiecy.

Technika koncertująca

przeciwstawianie jednego zespołu wykonawczego innemu, eksponowanie elementów wirtuozowskich.

Wariacja

cykliczna forma muzyczna, polegająca na przedstawieniu tematu i następnie określonej liczby jego odmian.

Źródło pojęć:

<https://encyklopedia.pwn.pl/>

Biblioteka muzyczna

Sumi Jo - 'Coffee Cantata' by J.S.Bach

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

2

Philippe Sly, "Volez Partez..." Thétis, Jean-Philippe Rameau

Źródło: online skills, licencja: CC BY 3.0.

3

Zadok the Priest – Choir of Westminster Abbey

Źródło: online-skills, licencja: CC BY 3.0.

Bibliografia

Bukofzer M., *Muzyka w epoce baroku. Od Monteverdiego do Bacha*, PWN 1970.

Gwizdalanka D., *Historia muzyki 2*, PWM 2006.

Habela J, *Słowniczek muzyczny*, PWN 1983.

Szlagowska D., *Muzyka Baroku*, Akademia Muzyczna w Gdańsku, 1998.

Chomiński J., Witkowska-Chomińska K., *Historia muzyki, cz. 1*, PWM 1989.